

Рекомендації щодо проведення реформ у сфері інформаційної політики

Рекомендації експертів громадянського суспільства, надані в робочих групах при Національній раді відновлення України

Після завершення Революції Гідності й початку російської інвазії в Україну питання інформаційної політики стало надзвичайно актуальним. З 2014 року вдалося провести низку запланованих реформ, наприклад роздержавлення преси, створення суспільного мовлення, перший етап прозорості медіавласності. Водночас «створення умов» не означає, що реформа закінчена, а під час другої фази російсько-української війни нерозв'язані в попередні роки проблеми лише посилюються.

Після 24 лютого окупаційні війська РФ продовжили тактику атакування журналістів і медіа, роблячи спроби примусити до співпраці та викрадаючи журналістів й працівників медіа. Водночас запущена у 2014–2017 рр. реформа суспільного мовлення дає свої результати, адже в українського глядача та користувача цифрових платформ є джерело незаангажованої й актуальної інформації про те, що відбувається в Україні, особливо на територіях, захоплених російськими військами. З 24 лютого росіяни атакували ракетними ударами апаратні комплекси телевеж концерну РРТ по всій території України — від центральної телевежі в Києві до Рівного, Вінниці, Харкова та інших міст. Після окупації Херсона Інтернет-трафік був переспрямований на російські мережі, а доступ до українських ресурсів почав блокуватися. Росія направляє свої зусилля на придушення свободи слова, незалежних медіа, фізичне знищення журналістів.

Рекомендації громадянського суспільства щодо дій влади під час війни

● Відновлення радіотрансляційного мовлення

Причина: ракетні обстріли російських окупаційних військ пошкодили інфраструктуру мовлення, на окупованих територіях використовуються системи глушіння або посилення (направлення) радіопередавачів для поширення російської пропаганди.

Можливі дії:

- відновити повноцінне мовлення, розширити мережу радіопередавачів для покриття неурбанізованих, прикордонних і зон підвищеного ризику;
- сповістити Міжнародний союз електрозв'язку про кожен факт незаконного використання радіочастотного ресурсу України окупантами;
- долучити до вимог у міжнародних судових інстанціях відшкодування за знищену трансляційну техніку, використання частот з лютого 2014 року, відшкодування неотриманого прибутку ліцензіатами та телекомунікаційними операторами.

● Підтримка локального мовлення, редакцій преси та онлайн-медіа

Причина: зупинка рекламного ринку та військові дії змусили редакції переміститися, перейти в підпілля або закритися.

Можливі дії:

- забезпечити адресну фінансову підтримку за кошти бюджету або міжнародної технічної допомоги для медіа, які працюють у підпіллі або опинилися в кризі, для забезпечення місцевого населення якісною й оперативною інформацією.

- **Підтримка суспільного мовлення та медіаринку**

Причина: суспільне мовлення — надійне джерело інформації як у мирний час, так і під час кризи. Проте існують законодавчі прогалини, що гальмують його ефективність.

Можливі дії:

- ухвалити законопроект, який дозволить використовувати частину бюджету суспільного для формування замовлення з вироблення контенту для інших учасників ринку, що є як формою підтримки ринку, так і можливістю отримувати якісний контент;
- узаконити цифрові платформи суспільного для якісного вироблення й постачання контенту за принципом технологічної взаємозамінності.

- **Посилення ролі медійного регулятора та санкційних механізмів**

Причина: в Україні існує запит на якісний моніторинг і блокування медіа та медійних діячів, які є рупором російської пропаганди або в той чи інший спосіб підтримували російські наративи та інфоагресію. Водночас наявний обсяг повноважень не дозволяє регулятору виконувати таку важливу роль під час воєнного стану через брак відповідних норм.

Можливі дії:

- ухвалити точкові зміни до законів України «Про телебачення і радіомовлення» та «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», інших нормативно-правових актів про запровадження санкційних механізмів; проведення перевірок.

Рекомендації щодо відновлення України після завершення війни

- **Захист інтересів суспільного мовлення**

Причина: закон про суспільне мовлення передбачав створення суспільного мовлення на базі, зокрема, колишніх державних телерадіокомпаній. Майно Луганської, Донецької ОДТРК, ДТРК «Крим» і Севастопольської РДТРК залишається під окупацією з 2014 року і незаконно використовується окупантами для пропаганди. Таким чином, відбувається не лише незаконна експлуатація майна, а й отримання доходів. Окрім цього, через нову стадію агресії РФ суспільне мовлення недоотримало фінансування, а херсонська філія була замінована.

Можливі дії:

- ухвалити процедуру передачі майна колишніх ДТРК у статутний фонд НСТУ;
- провести оцінювання майна та незаконно отриманих доходів за час окупації з 2014 року з метою долучення до загальних вимог України до країни-агресора;
- відновити роботу херсонської філії НСТУ.

- **Захист інтересів медіа**

Причина: протягом воєнних дій на території України частина медіа зазнали збитків внаслідок обстрілів, окупації.

Можливі дії:

- зібрати дані про завдані збитки редакціям лінійних медіа, друкованих та онлайн-медіа;
- створити фонд відновлення медіа за участі коштів, вилучених у держави-агресора, і донорських коштів;
- ухвалити законопроект про медіа.

- **Відповідальність за пропаганду та дезінформацію**

Причина: відсутність належної реакції на діяльність російських пропагандистських ресурсів і фінансованих з країни-агресора локальних медіа в Україні та інших країнах призвела до якісного поширення російської дезінформації, підриву довіри до демократичних інституцій, поширення історичних фейків.

Можливі дії: Україна має ініціювати окремий міжнародний суд (трибунал) над російськими пропагандистами та їх послідовниками як суб'єктами, що створили загрозу свободі слова, поширювали мову ненависті щодо захищених категорій та підтримували російську агресію щодо України, Грузії та інших країн, де росія провадила військово-окупаційну політику.

Рекомендації громадянського суспільства щодо розвитку України в стратегічній перспективі до 2030 року

- **Захист авторського права**

Причина: захист авторського права — один з наріжних елементів існування креативних індустрій, що має стати поштовхом для відновлення ринку медіа. Останні роки триває криза у сфері збору авторських винагород, що гальмує розвиток музичної та інших індустрій.

Можливі дії:

- ухвалити нову редакцію закону про авторське право та суміжні права;
- формувати прозору систему збору та виплат авторських винагород.

- **Захист суспільного мовника**

Причина: з моменту створення у 2017 році суспільне мовлення жодного року не отримувало передбачену законом мінімальну фінансову гарантію. Водночас з четвертого року обсяг реклами має зменшитися удвічі порівняно з іншими аудіовізуальними медіа, існує мораторій на продаж нерухомого майна, яке створює непропорційні фінансові затрати.

Можливі дії:

- ухвалити зміни до закону з метою усунення мораторію на реалізацію майна;
- забезпечити в державному бюджеті України мінімальну, передбачену законом гарантію фінансування суспільного мовника.

- **Забезпечення прозорого ринку медіа. Протидія дезінформації**

Причина: протягом тривалого часу з різних причин розвиток медійного ринку був викривлений несправедливими умовами конкуренції, дотаційності, приховуванням джерел фінансування та слабким регулятором. Така ситуація призвела до відсутності ринку як такого, відсутності саморегуляції та легкої інтродукції проросійських медіа.

Можливі дії:

- забезпечити належну імплементацію закону про медіа;
- ініціювати на рівні Ради Європи та ЄС перегляд правил діяльності медіа для запобігання діяльності суб'єктів, що діють в інтересах країни-агресора, поширення дезінформації;
- налагодити сталі механізми навчання медіаграмотності та протидії дезінформації.

- **Розробка стандартів та політик щодо міжнародних платформ**

Причина: агресія РФ проти України, як і попередні збройні конфлікти, показують, що застосування правил «мирного часу» щодо користувачів соціальних платформ і сервісів сприяють агресору. Таким чином, агресор отримує додаткові переваги не лише на полі бою, але і в інформаційному просторі.

Можливі дії:

- проаналізувати вразливості платформ, сервісів та їхні правила про умови збройних конфліктів;
- розробити в партнерстві з іншими країнами міжнародні правила та стандарти поведінки платформ і сервісів щодо країн у стані міжнародного збройного конфлікту;
- забезпечити прозорість власності, фінансування та санкцій щодо міжнародних платформ і сервісів.

- **Розробка та адаптація стандартів щодо штучного інтелекту**

Причина: штучний інтелект (ШІ) — інструмент, який дозволяє збирати й обробляти значні масиви даних. За певних умов це може сприяти покращенню виробничих процесів, регулюванню трафіку, зменшенню кліматичних збитків. Водночас ШІ використовується для створення deep fake, профайлінгу та модерації контенту. Помилки ШІ або його зловмисне використання створює суттєву загрозу свободі слова, приватності.

Можливі дії:

- проаналізувати та оцінити наявні регуляції щодо впливу ШІ на свободу слова та приватність;
- виробити законодавчі норми та кодекси поведінки з ШІ на національному та наднаціональному рівні;
- запровадити санкції за зловживання ШІ.

*Ігор Розкладай,
експерт Коаліції РПР,*

**заступник директора Центру демократії та верховенства права,
член Незалежної медійної ради**

Рекомендації підготовлені в межах проекту Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ «Посилення громадянського суспільства України в процесі прийняття рішень», який фінансується Ініціативою «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст рекомендацій не обов'язково відображає погляди ICAP Єднання, погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду США.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

